

Startside>Dine rettigheder>Grundlæggende rettigheder>Vejledning om chartret>Del I – Beskyttelse af de grundlæggende rettigheder inden for EU

Del I – Beskyttelse af de grundlæggende rettigheder inden for EU

Beskyttelse af grundlæggende rettigheder i Den Europæiske Union

1. Den Europæiske Union, menneskerettigheder og grundlæggende rettigheder

Den Europæiske Union (EU) bygger på **værdierne** respekt for **den menneskelige værdighed, frihed, demokrati, ligestilling, retsstaten og respekt for menneskerettighederne** (se artikel 2 i TEU).

Et af EU's primære mål er at fremme menneskerettigheder eller "grundlæggende" rettigheder både i Unionen og i resten af verden.

Både udtrykket "menneskerettigheder" og "grundlæggende rettigheder" findes i traktaterne. Det er ikke klart, hvornår det ene udtryk anvendes frem for det andet. Udtrykket "menneskerettigheder" foretrækkes dog tilsyneladende i bestemmelser vedrørende Unionens eksterne forbindelser (dvs. dens forbindelser med tredjelande og internationale organisationer). I de bestemmelser i traktaterne, der vedrører den indre dimension (dvs. beskyttelsen af grundlæggende rettigheder i Unionen), anvendes derimod udtrykket "grundlæggende rettigheder". I denne vejledning rettes fokus mod den indre dimension af beskyttelsen af rettigheder. Derfor anvendes udtrykket "grundlæggende rettigheder".

Når EU-institutionerne udøver deres beføjelser og varetager deres opgaver i overensstemmelse med traktaterne, skal de respektere EU's grundlæggende rettigheder. De skal også fremme anvendelsen af sådanne grundlæggende rettigheder, for så vidt som dette ikke indebærer en udvidelse af de beføjelser, der er tillagt ved traktaterne.

Medlemsstaterne har pligt til at respektere EU's grundlæggende rettigheder, når de gennemfører EU-retten. Der gives hjælp til at identificere situationer, hvor Unionen og medlemsstaterne har pligt til at beskytte EU's grundlæggende rettigheder, i [del II](#) af denne vejledning.

Inden gennemgangen af disse aspekter illustrerer de følgende afsnit de grundlæggende rettigheder, der er beskyttet i Unionen, og de instrumenter, der kan benyttes af fysiske personer, som søger erstatning for krænkelse af disse rettigheder.

2. De grundlæggende rettigheder, der er beskyttet i Unionen

Med Lissabontraktatens ikrafttræden den 1. december 2009 fik Unionen et egentligt *rettighedsinstrument* eller et *skriftligt katalog over rettigheder*,

[Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder](#) (herefter "chartret").

Chartret indeholder en præambel og 54 artikler, som er opstillet i [syv](#) afsnit. Afsnit I-VI (**Værdighed, Friheder, Ligestilling, Solidaritet, Borgerrettigheder og Retfærdighed i retssystemet**) omhandler de pågældende grundlæggende rettigheder, mens afsnit VII (*Almindelige bestemmelser vedrørende fortolkning og anvendelse af chartret*) omhandler reglerne for fortolkning og anvendelse af disse grundlæggende rettigheder.

Chartret og dets indhold behandles nærmere i afsnit [2.1](#) og [2.2](#) i *vejledningens* del I. De vigtigste regler i afsnit VII gennemgås i [del III](#).

Chartret har **samme retlige værdi som de traktater**, Unionen bygger på (TEU og TEUF). Alle tre anses derfor for Unionens primære ret og rangerer højest i den europæiske retsorden. EU-institutionerne har derfor pligt til at respektere chartret, og det samme har medlemsstaterne, når de gennemfører EU-retten. Dette udtryk betyder, at chartret ikke erstatter de nationale forfatninger, selv om det i visse tilfælde kan tilsidesætte dem (se [del III, afsnit 2](#), vedrørende forholdet mellem chartret og nationale kilder til grundlæggende rettigheder).

Chartret er imidlertid ikke den eneste kilde, der beskytter de grundlæggende rettigheder i Unionen.

Siden 1970'erne har [Den Europæiske Unions Domstol](#) i fraværet af et skriftligt katalog over rettigheder sikret beskyttelsen af individuelle rettigheder ved at ophøje dem til **generelle EU-retlige principper**. Med Lissabontraktaten blev disse princippers status som kilder til EU's grundlæggende rettigheder bekræftet (flere oplysninger om dette punkt findes i [afsnit 2.3](#)).

Unionen kan desuden blive part i internationale traktater om beskyttelse af grundlæggende rettigheder. Siden den 22. november 2011 har Unionen været part i **FN's konvention om rettigheder for personer med handicap**, det første internationalt bindende instrument vedrørende fastlæggelse af minimumsstandards for beskyttelse af handicappede. Dette er også den første menneskerettighedstraktat, som Unionen er part i.

I henhold til Lissabontraktaten er Unionen desuden **retligt forpligtet til at tiltræde**

[den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder](#), også kaldet **den europæiske menneskerettighedskonvention eller menneskerettighedskonventionen**. Den europæiske menneskerettighedskonvention, som trådte i kraft i 1953, blev skabt af [Europarådet](#), en international menneskerettighedsorganisation, som i dag har 47 medlemsstater, hvoraf de 28 er EU-medlemsstater.

Den europæiske menneskerettighedskonvention var det første instrument, hvormed en gruppe stater forpligtede sig til at respektere en række rettigheder, primært borgerlige og politiske rettigheder. Den europæiske menneskerettighedskonvention giver f.eks. fysiske personer mulighed for at klage til en overnational domstol, [Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol](#) i Strasbourg, hvis en stat, som er part i konventionen, har krænket deres grundlæggende rettigheder.

Selv om Unionen med Lissabontraktaten fik pligt til at tiltræde den europæiske menneskerettighedskonvention, har Unionen endnu ikke gjort dette. Dette betyder imidlertid ikke, at den europæiske menneskerettighedskonvention ikke spiller en rolle i EU's system for beskyttelse af menneskerettighederne. Se [afsnit 2.4](#) vedrørende dette punkt.

2.1 EU-chartrets oprindelse

I juni 1999 konkluderede **Det Europæiske Råd i Köln**, at de grundlæggende rettigheder, der fandt anvendelse på EU-plan, skulle samles i ét dokument for at sikre større synlighed.

Stats- og regeringscheferne, som mødtes i Köln, ønskede, at chartret skulle indeholde de generelle principper, der var blevet fastsat i den europæiske menneskerettighedskonvention i 1950, og de principper, der udsprang af EU-medlemsstaternes fælles forfatningsmæssige traditioner. Chartret skulle desuden indeholde de grundlæggende rettigheder, der fandt anvendelse på EU-borgere, f.eks. de økonomiske og sociale rettigheder, der er nedfældet i Europarådets europæiske socialpakt og fællesskabspagten om arbejdstagernes grundlæggende arbejdsmarkedsmæssige og sociale rettigheder. Chartret skulle også afspejle de principper, der var udviklet gennem EU-Domstolens og Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis.

Chartret **blev udarbejdet af en konvention** bestående af en repræsentant for hvert EU-land og Europa-Kommissionen samt medlemmer af Europa-Parlamentet og de nationale parlamenter.

Det blev **formelt annonceret i Nice i december 2000** af Europa-Parlamentet, Rådet og Kommissionen. En anden proklamation af chartret fulgte i 2007 i Strasbourg for at anerkende en række ændringer til den første udgave.

I **december 2009** fik EU's charter med **Lissabontraktatens ikrafttræden samme bindende retlige virkning som traktaterne**.

2.2. Chartret: indhold

Chartret samler i ét dokument rettigheder, som tidligere var omhandlet i forskellige EU-instrumenter og national lovgivning, samt en række konventioner, der er vedtaget inden for rammerne af Europarådet, De Forenede Nationer (FN) og Den Internationale Arbejdsorganisation (ILO).

Ved at tilføre **de grundlæggende rettigheder større klarhed og mere synlighed** har chartret til formål at sikre retssikkerheden i Unionen.

Chartret indeholder en **præambel og 54 artikler**, som er opstillet i **syv** afsnit:

Afsnit I: **Værdighed** (den menneskelige værdighed, ret til livet, ret til respekt for menneskets integritet, forbud mod tortur og umenneskelig eller nedværdigende behandling eller straf og forbud mod slaveri og tvangsarbejde)

Afsnit II: **Friheder** (ret til frihed og sikkerhed, respekt for privatliv og familieliv, beskyttelse af personoplysninger, ret til at indgå ægteskab og ret til at stifte familie, ret til at tænke frit og til samvittigheds- og religionsfrihed, ytrings- og informationsfrihed, forsamlings- og foreningsfrihed, frihed for kunst og videnskab, ret til uddannelse, erhvervsfrihed og ret til at arbejde, frihed til at oprette og drive egen virksomhed, ejendomsret, asylret samt beskyttelse i tilfælde af udsendelse, udvisning og udlevering)

Afsnit III: **Ligestilling** (lighed for loven, ikke-forskelsbehandling, kulturel, religiøs og sproglig mangfoldighed, ligestilling mellem kvinder og mænd, børns rettigheder, ældres rettigheder og integration af mennesker med handicap)

Afsnit IV: **Solidaritet** (ret til information og høring af arbejdstagerne i virksomheden, forhandlingsret og ret til kollektive skridt, ret til arbejdsformidling, beskyttelse i tilfælde af ubegrundet opsigelse, retfærdige og rimelige arbejdsforhold, forbud mod børnearbejde og beskyttelse af unge på arbejdspladsen, familieliv og arbejdsliv, social sikring og social bistand, sundhedsbeskyttelse, adgang til tjenesteydelser af almen økonomisk interesse, miljøbeskyttelse og forbrugerbeskyttelse)

Afsnit V: **Borgerrettigheder** (stemmeret og valgbarhed til Europa-Parlamentet, stemmeret og valgbarhed til kommunale valg, ret til god forvaltning, ret til aktindsigt, Den Europæiske Ombudsmand, ret til at indgive andragender, fri bevægelighed og opholdsret samt diplomatisk og konsulær beskyttelse)

Afsnit VI: **Retfærdighed i retssystemet** (adgang til effektive retsmidler og til en upartisk domstol, uskyldsformodning og ret til et forsvar, legalitetsprincippet og princippet om proportionalitet mellem lovovertrædelse og straf og ret til ikke at blive retsforfulgt eller straffet to gange for samme lovovertrædelse)

Afsnit VII: **Almindelige bestemmelser vedrørende fortolkning og anvendelse af chartret** (anvendelsesområde, Rækkevidde og fortolkning af rettigheder og principper, forholdet til den europæiske menneskerettighedskonvention, sondringen mellem "rettigheder" og "principper" og beskyttelsesniveau)

2.3 De generelle principper i EU-retten vedrørende beskyttelse af grundlæggende rettigheder

Traktaten om oprettelse af Det Europæiske Økonomiske Fællesskab indeholdt ingen bestemmelser om beskyttelse af grundlæggende rettigheder. Tidlige sager anlagt ved **EF-Domstolen** viste imidlertid, at EØF-retsakter kunne påvirke de grundlæggende rettigheder, herunder navnlig retten til at udøve erhvervsvirksomhed og ejendomsretten.

I 1970'erne anerkendte EF-Domstolen **sin egen kompetence til at sikre overholdelsen af de fundamentale rettigheder som "almindelige retsprincipper"** (se sag **11-70 Internationale Handelsgesellschaft**, præmis 4). Dette betød, at nationale retter ikke kunne træffe afgørelse om EØF-retsakter på grundlag af nationale kilder til beskyttelse af grundlæggende rettigheder.

Efterfølgende fastslog Domstolen, at national lovgivning, der (på daværende tidspunkt) var omfattet af EØF-rettens anvendelsesområde, også skulle overholde de grundlæggende rettigheder, der beskyttes i fællesskabsretlig sammenhæng som generelle principper (se sag **C-60/84 Cinéthèque**, præmis 26).

For at fastslå sammenhængen mellem nationale og EØF-retlige grundlæggende rettigheder fandt Domstolen videre, at den skulle **"lægge de forfatningsmæssige traditioner i medlemsstaterne til grund"** (se sag **4-73 Nold**, præmis 13). Domstolen henviste ligeledes til **"internationale traktater om beskyttelse af menneskerettighederne, som medlemsstaterne har været med til at udarbejde, eller som de senere har tiltrådt"** som en kilde til anvisninger (Ibid.). Domstolen fastslog også, at den europæiske menneskerettighedskonvention var særligt relevant (se sag **C-260/89 ERT**, præmis 42).

Artikel 6, stk. 3, i TEU lyder i sin nuværende udgave: "De grundlæggende rettigheder, som de er garanteret ved den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, og som de følger af medlemsstaternes fælles forfatningsmæssige traditioner, udgør generelle principper i EU-retten".

Lissabontraktaten bekræftede derfor Domstolens mulighed for at udvikle beskyttelsen af grundlæggende rettigheder gennem generelle principper.

Sammenhængen mellem grundlæggende rettigheder som generelle retlige principper og chartret er imidlertid kompleks. Disse to kilder har samme retlige status og overlapper i mange tilfælde med hensyn til den garanterede beskyttelse (fordi Domstolens praksis vedrørende de generelle principper ligger til grund for chartret, og fordi der er betydeligt overlap mellem inspirationskilderne til chartret og de generelle principper).

Domstolen har endnu ikke taget klar stilling til denne sammenhæng: Der findes kun sager, hvor der henvises til begge kilder (se f.eks. sag **C-441/14 Dansk Industri (DI)**, præmis 22).

Det forekommer imidlertid rimeligt at anerkende, at de generelle principper vedrørende grundlæggende rettigheder har mindst to funktioner:

at understøtte fortolkningen af chartret: Hvis en grundlæggende ret, som Domstolen allerede har anerkendt som et generelt princip, kodificeres af en bestemmelse i chartret, bør den retspraksis, hvori dette blev anerkendt, lægges til grund for fortolkningen af denne bestemmelse i chartret.

at sikre en alternativ mulighed **for at beskytte grundlæggende rettigheder, som ikke anerkendes i chartret.**

Det bør bemærkes, at Domstolen – på trods af henvisningen til den europæiske menneskerettighedskonvention (som den eneste konvention) i artikel 6, stk. 3, i TEU – har henvist til andre internationale traktater som kilder til de generelle principper i EU-retten, f.eks. FN's konvention om barnets rettigheder og **den europæiske socialpagt**.

Den nuværende ordlyd af artikel 6, stk. 3, i TEU bør følgelig ikke være til hinder for, at Domstolen lægger sådanne andre instrumenter til grund.

2.4 Forholdet mellem Unionen og den europæiske menneskerettighedskonvention

Selv om alle EU-medlemsstater i dag er parter i den europæiske menneskerettighedskonvention, er Den Europæiske Union det ikke. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (Menneskerettighedsdomstolen) i Strasbourg har derfor ikke kompetence til at prøve EU-retsakters og -bestemmelseres overensstemmelse med den europæiske menneskerettighedskonvention. Den har derimod kompetence til at prøve medlemsstaternes love, herunder love om gennemførelse af forpligtelser, der udspringer af EU-retten.

Menneskerettighedsdomstolen har sondret mellem medlemsstaternes love om gennemførelse af EU-retlige forpligtelser, som overlader medlemsstaterne et vist skøn med hensyn til gennemførelsen, og forpligtelser, som ikke overlader dem et sådant skøn. Når et sådant skøn ikke overlades, prøver Menneskerettighedsdomstolen ikke medlemsstaternes love, fordi den antager, at den beskyttelse af grundlæggende rettigheder, der sikres i EU-systemet, mindst svarer til den beskyttelse, der sikres med den europæiske menneskerettighedskonvention. Denne antagelse er relativ: Den afvises, hvis den omhandlede beskyttelse var åbenlyst utilstrækkelig (dette er den såkaldte **"Bosphorusantagelse"**, opkaldt efter den sag, hvor den blev udviklet). I modsætning dertil ydes der ingen særbehandling til medlemsstaternes love om gennemførelse af forpligtelser, der udspringer af EU-retten, hvis medlemsstaterne ikke overlades noget skøn.

Med Lissabontraktatens ikrafttræden blev Unionen pålagt at tiltræde den europæiske menneskerettighedskonvention. I artikel 6, stk. 2, bestemmes det, at: "Unionen tiltræder den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder. Tiltrædelse af denne konvention ændrer ikke Unionens beføjelser som fastsat i traktaterne".

Inden Unionen kan tiltræde konventionen, skal en tiltrædelsesaftale mellem Unionen og de stater, der er parter i den europæiske menneskerettighedskonvention, træde i kraft. I 2013 blev et udkast til en tiltrædelsesaftale vedtaget, men Domstolen har fastslået, at udkastet er uforeneligt med EU-traktaterne og chartret (se [udtalelse 2/13](#)).

Det forhold, at Unionen aktuelt ikke er part i den europæiske menneskerettighedskonvention betyder imidlertid ikke, at konventionen ikke har retlig betydning ifølge EU-retten. Den europæiske menneskerettighedskonvention (og Menneskerettighedsdomstolens praksis for fortolkning heraf) har to funktioner: Den fastsætter en minimumsstandard for beskyttelse, for så vidt angår chartret, hvis artikel 52, stk. 3, lyder: "I det omfang dette charter indeholder rettigheder svarende til dem, der er sikret ved den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, har de samme betydning og omfang som i konventionen. Denne bestemmelse er ikke til hinder for, at EU-retten kan yde en mere omfattende beskyttelse" (se [del III, afsnit 5.1](#), for flere oplysninger).

Den europæiske menneskerettighedskonvention og Menneskerettighedsdomstolens praksis kan anses for at beskytte grundlæggende rettigheder som generelle principper i EU-retten i henhold til artikel 6, stk. 3, i TEU (se [afsnit 2.3](#)).

3. De funktioner, der udfyldes af EU's grundlæggende rettigheder

Alle EU-institutioner og -organer (uanset om deres officielle betegnelse er agentur, kontor osv.) skal overholde EU's grundlæggende rettigheder og fremme deres effektive anvendelse i alle deres aktiviteter. Alle retsakter, de vedtager, skal overholde kravene om beskyttelse af grundlæggende rettigheder. EU's medlemsstater skal respektere EU's grundlæggende rettigheder og fremme deres anvendelse, men kun når de handler inden for rammerne af EU-retten (se [del II, afsnit 3](#)).

Med hensyn til EU-retsakter udfylder grundlæggende rettigheder to hovedfunktioner.

De fungerer for det første som *et benchmark for fortolkning*. EU-retsakter skal fortolkes i lyset af EU's grundlæggende rettigheder. Hvis EU-retsakter kan fortolkes på forskellige måder, foretrækkes den fortolkning, som er mest i overensstemmelse med EU's grundlæggende rettigheder.

I [sag C-131/12 Google Spain](#) fortolkede Domstolen [direktiv 95/46/EF om beskyttelse af fysiske personer i forbindelse med behandling af personoplysninger](#) i lyset af chartrets artikel 7 og 8 om retten til respekt for privatliv og familieliv og retten til beskyttelse af personoplysninger. Selv om det ikke er fastsat udtrykkeligt i direktivet, fastslog Domstolen, at det skal fortolkes som en anerkendelse af "retten til at blive glemt": en persons ret til at pålægge en søgemaskineudbyder at fjerne oplysninger vedrørende ham/hende.

EU's grundlæggende rettigheder fungerer dernæst som et grundlag og *benchmark for gyldighed*. En EU-retsakt, som ikke overholder EU's grundlæggende rettigheder, og som ikke kan fortolkes i overensstemmelse med dem, er ugyldig og kan annulleres gennem et annulationssøgsmål ved Domstolen eller Retten eller kan erklæres ugyldig ved en præjudiciel afgørelse truffet af Domstolen (se [afsnit 4](#)).

I [sag C-293/12 Digital Rights Ireland](#) erklærede Domstolen f.eks. [direktiv 2006/24/EF om lagring af data for ugyldigt](#), fordi det ikke fastsatte tilstrækkelige garantier for, at personoplysninger blev behandlet i overensstemmelse med chartrets artikel 7 og 8.

EU's grundlæggende rettigheder fungerer også som *et benchmark for foreneligheden af nationale lovgivningsbestemmelser inden for EU-rettens anvendelsesområde*. De skal fortolkes i overensstemmelse med EU's grundlæggende rettigheder. Hvis en konflikt ikke kan løses gennem fortolkning, kan den nationale bestemmelse ophæves eller ændres af den nationale lovgiver. Hvis den omhandlede grundlæggende EU-rettedighed opfylder kravene om direkte virkning, kan nationale retter og forvaltningsmyndigheder anvende den og undlade at anvende den modstridende nationale bestemmelse. De skal ikke vente, indtil den nationale lovgiver formelt har ændret den eksisterende nationale lovgivning (se også [del III, afsnit 7](#)).

4. Retsmidler, som fysiske personer kan benytte for at beskytte deres grundlæggende rettigheder

Forskellige retslige og udenretslige organer tilvejebringer forskellige midler og ordninger, som borgere kan benytte, hvis deres grundlæggende EU-retigheder krænkes.

Retslig beskyttelse af grundlæggende rettigheder efter chartret ydes af Den Europæiske Unions Domstol i Luxembourg og af de nationale retter i medlemsstaterne.

Hvis **krænkelsen af grundlæggende rettigheder udspringer af en EU-foranstaltning**, er det kun EU-Domstolen, der kan annullere den retsakt, som har foranlediget krænkelsen. Domstolen kan anmodes om at undersøge en EU-foranstaltningens forenelighed med chartret på to måder:

gennem et **annulationssøgsmål** ved den ret, som har kompetence til at behandle annulationssager anlagt af fysiske personer

gennem en anmodning til Domstolen om en præjudiciel afgørelse indgivet af en national retsinstans.

Disse to former for foranstaltninger er ikke direkte modsvarende og er underlagt forskellige krav og procedurer.

I medfør af [artikel 263, stk. 4, TEUF](#) finder en tidsfrist f.eks. anvendelse på annulationssøgsmål. Sagsøgeren skal desuden godtgøre en tilstrækkelig direkte, individuel interesse i annulationen af den anfægtede foranstaltning for at have ret til at indbringe et sådant søgsmål. Reglerne vedrørende dette punkt, der betegnes som "stående", er meget strenge, og det er ofte vanskeligt for fysiske personer at anlægge en sag direkte ved Unionens retsinstanser.

I modsætning dertil er der ikke fastsat nogen frist for forelæggelse af et spørgsmål til præjudiciel afgørelse, men kun nationale retter kan forelægge sådanne spørgsmål for Domstolen (se [artikel 267 TEUF](#)). For at et sådant spørgsmål kan forelægges, skal der på nationalt plan versere en retssag, som vedrører spørgsmål om en EU-retsakts (eller en national foranstaltning til gennemførelse af EU-rettens) manglende overholdelse af EU's grundlæggende rettigheder. Enhver part i den nationale sag kan anmode den nationale ret om at forelægge spørgsmålet for EU-Domstolen, men den nationale ret træffer den endelige afgørelse (og den kan også forelægge et præjudicielt spørgsmål på eget initiativ).

Hvis **en krænkelse af grundlæggende rettigheder udspringer af en national retsakt, har de nationale retter det primære ansvar for at beskytte fysiske personer** (den kompetente retsinstans skal udpeges efter de nationale bestemmelser om fordeling af kompetencer mellem den berørte medlemsstats retsinstanser).

Den nationale ret skal for det første fastslå, om spørgsmålet ligger inden for anvendelsesområdet for EU's grundlæggende rettigheder, eller om det kun vedrører nationale grundlæggende rettigheder. Hvis EU's grundlæggende rettigheder finder anvendelse (se [del II, afsnit 1-3](#)), skal den nationale ret tilvejebringe den beskyttelse, de garanterer. Hvis den nationale ret er i tvivl, kan den forelægge Domstolen et **spørgsmål om fortolkningen af EU-retten til præjudiciel afgørelse**.

Det er ikke altid nemt at vælge den mest hensigtsmæssige procedure, og kvalificeret juridisk rådgivning kan være nyttig: Se [del III, afsnit 2](#) for anvisninger i denne retning. For at give parterne og deres juridiske repræsentanter en bedre forståelse af reglerne for ovennævnte procedurer har Domstolen vedtaget [Praktiske anvisninger](#) til parterne vedrørende sager for Domstolen. Domstolen har desuden offentliggjort

[Anbefalinger til de nationale retter vedrørende forelæggelse af præjudicielle spørgsmål](#), hvor den giver retningslinjer for, hvornår det er relevant at forelægge et spørgsmål til præjudiciel afgørelse, og praktiske oplysninger om formen og virkningen af en sådan forelæggelse.

5. Udenretslige midler, som fysiske personer kan benytte for at beskytte deres grundlæggende rettigheder

Problemer vedrørende beskyttelsen af EU's grundlæggende rettigheder kan også tackles gennem udenretslige kanaler.

EU-institutioners, -organers, -kontorers og -agenturers krænkelse af grundlæggende rettigheder

Klage til Den Europæiske Ombudsmand: Retten til at henvende sig til [Den Europæiske Ombudsmand](#), som i sig selv er en grundlæggende ret (fastsat i chartrets artikel 44), giver EU-borgere og personer med bopæl i Unionen mulighed for at klage over tilfælde af "fejlagtig forvaltning" foretaget af Unionens institutioner, organer, kontorer og agenturer med undtagelse af Den Europæiske Unions Domstol under udøvelsen af dens domstolsfunktioner.

Klage til Den Europæiske Tilsynsførende for Databeskyttelse: Alle fysiske personer, som finder, at deres rettigheder er blevet krænket, når en EU-institution, et EU-organ, et EU-kontor eller et EU-agentur har behandlet data vedrørende dem, kan indgive en klage til Den Europæiske Tilsynsførende for

Databeskyttelse ved brug af [klageformularen](#).

En medlemsstats krænkelse af grundlæggende rettigheder

Klage til Europa-Kommissionen vedrørende nationale myndigheders krænkelse af grundlæggende rettigheder (såfremt de handler inden for rammerne af EU-retten: Se [del II, afsnit 1-3](#)). Detaljerede oplysninger om, hvordan en klage indgives, og hvordan Kommissionen behandler den, findes [her](#).

Andragende til Europa-Parlamentet: Retten til at indgive et andragende, som i sig selv er en grundlæggende ret (fastsat i chartrets artikel 44), giver EU-borgere og personer med bopæl i Unionen mulighed for at henlede Parlamentets opmærksomhed på et forhold, der er omfattet af Unionens kompetencer, og som direkte vedrører andrageren. Flere oplysninger om retten til at indgive andragender kan findes [her](#).

Gennem [Europa-Parlamentets webportal for andragender](#) kan et nyt andragende indgives, eller et eksisterende andragende kan underbygges.

Sidste opdatering: 15/03/2019

Denne side vedligeholdes af Europa-Kommissionen. Oplysningerne på denne side afspejler ikke nødvendigvis Europa-Kommissionens officielle holdning.

Kommissionen påtager sig intet ansvar for oplysninger og data, der er indeholdt i eller henvises til i dette dokument. Der henvises til den juridiske meddelelse, for så vidt angår de regler om ophavsret, der gælder for EU-websiderne.